

Records d'una constel·lació inexistent

"Sempre havíem tingut més traça a dir-nos adeu que no pas a dir-nos hola", escriu Linn Ullmann sobre el seu pare, Ingmar Bergman

Un magnífic llibre de memòries sobre l'amor, la família i l'enyor

En una altra vida vaig cursar un postgrau de cinema a la New York University i vam tenir la sort que van convidar l'actriu Liv Ullmann a una classe. Ho vaig aprofitar per fer-li una entrevista per a un dels mitjans que em donaven feina com a corresponsal. Recordo que vam parlar de com costa que t'ofereixin papers quan ets una dona de més de quaranta anys. També li devia preguntar com s'ho va fer per combinar maternitat i professió mentre la seva filla era petita. La pregunta era pertinent, no dic que no, però em temo que potser no l'hauria formulada si m'hagués tocat entrevistar el pare de la nena, el cineasta Ingmar Bergman. I això que ell en tenia nou, de fills. De sis dones diferents.

He recordat aquella conversa llegint el llibre autobiogràfic *Inquiets*, de Linn Ullmann, filla de Liv Ullmann i d'Ingmar Bergman, publicat per Les Hores amb traducció al català de Meritzell Salvany (en castellà ha sortit amb el segell de Gatopardo Ediciones, traducció d'Ana Flecha). L'escriptora Linn Ullmann (Oslo, 1966) ha trenat un esplèndid llibre de memòries sobre la memòria, la infantesa, la família i l'amor. Un amor com el que va néixer entre els seus pares el 1965 i que es va acabar abans que ella fos prou gran per recordar-ne res. "Jo era la nena d'ell i la d'ella, però no vaig ser mai la nena de tots dos. No hi va haver mai una *nosaltres tres*. [...] Aquesta constel·lació no existeix".

A la Linn nena, que el seu pare no hi fos li semblava normal; que la seva ma-

re l'abandonés per anar-se'n a rodar l'omplia d'enyor i de por de perdre-la. Quan ella tenia deu anys, Ingmar Bergman es va autoexiliar a Alemanya perquè a Suècia l'acusaven d'haver evadit impostos. "A mi no em sembla cap gran cosa, que el pare se n'hagi anat a viure a Alemanya, perquè, quan sé que no és a Hammars, jo no hi penso gaire, en on deu ser, i tampoc no penso gaire en ell en general. Quan la mare se'n va de viatge, en canvi, no paro de pensar en ella i l'enyoro moltíssim. Quan la veig que surt de casa per marxar lluny, ja la trobo a faltar, i la continuo trobant a faltar fins que torna. L'enyoro tant que sempre penso que, a part del cos que ja tinc, me'n caldria un altre. Un altre cos on cabés tota l'enyorança que arrossego".

Ara bé, *Inquiets* és sobretot un llibre al voltant del pare de l'autora, cineasta reconegut com un dels més importants

de la història i escriptor eclipsat per l'home de cine. Va ser amb ell que Linn Ullmann va projectar escriure un llibre sobre la vellesa, la memòria, el llenguatge i la pèrdua. Pare i filla es van passar dos anys fent plans i parlant del llibre. Però Bergman es va morir quan només havien gravat mitja dotzena de converses, i amb dificultats: ell perdia facultats, cada cop li fugien més paraules del cap. Les gravacions les van fer al maig del 2007 i el cineasta es va morir a finals de juliol. No va ser fins set anys després que el marit de Linn Ullman va trobar la gravadora a les golfes i ella es va veure amb cor d'escoltar unes cintes gravades amb més voluntat que qualitat.

¿Com hauria d'afrontar una filla el dol per la mort del pare?

Si *Inquiets* se centra sobretot en el pare de l'autora també és perquè és ell qui s'ha mort. Aquestes memòries són part d'un dol que la narradora no va saber com afrontar, d'un dol que tenia la impressió d'afrontar malament, potser perquè sempre passa això, amb el dol: que cadascú l'afronta com bonament pot i tothom té la sensació de no estar-ho fent de la manera correcta. No hi ha cap manera correcta d'encarar l'abisme.

"El que miro de fer ara –escriu Linn Ullmann cap al final d'aquest llibre honest, valent, elegant, molt i molt recomanable– és aconseguir treure l'entrellat de l'amor, dels meus pares, de per què la soledat va tenir i ha tingut sempre un paper a la vida de tots dos i per què el que els feia més por del món era que els abandonessin".

MINÚCIES
JORDI LLOVET

Llibres per al 2022

A molta gent va fer-li gràcia, molta gràcia, veure una notícia en un diari nacional i internacional que parlava d'"El que ve per a l'any 2022" en novel·la, amb el subtítol de "Grans clàssics, esperats retorns i nous autors: la travessia literària de 2022".

La gràcia, la molta gràcia, va despertar-la la llista global que acompanyava la notícia: entre els "grans clàssics" no s'esmentaven totes les reedicions que, possiblement, es faran de la llarga sèrie de clàssics pròpiament dits entre la *Iliada* i el segle XIX; només es referien Marcel Proust (1871-1922), pel fet que enguany se celebra el primer centenari de la seva mort, i a James Joyce, pel fet que el seu *Ulysses* va ser editat també l'any 1922, a París.

Ja és cosa peregrina recordar els grans clàssics –de fet, ni Proust ni Joyce haurien de ser considerats tal cosa, sinó autors absolutament contemporanis– només quan s'esdevé un aniversari o altre; però, posats a recordar efemèrides i aniversaris, aquella notícia hauria pogut recollir, igualment, els noms de T.S. Eliot –que va publicar aquell mateix any *La terra gastada*–, Franz Kafka –que va publicar una de les seves millors narracions al diari *Die neue Rundschau*, "Un artista de la fam", editat en forma de llibre l'any 1924–, César Vallejo –que va publicar *Trilce*–, Rilke –que va enllestir les *Elegies de Duino*– i Virginia Woolf, que publicava *L'habitació de Jacob*.

Però sembla que els clàssics només surten a la palestra –de fet, lloc de moviments gimnàstics i lluita lliure, a Roma– quan s'esdevé un aniversari o cosa semblant. Posats a acceptar aquesta lògica –que té molt escàs fonament en la mesura que els clàssics són aquells autors que es converteixen en intemporals a mesura que passa el temps–, els periodistes podrien espigolar qualsevol llibre d'efemèrides, que n'hi ha, per descobrir que també un any acabat amb 22 es van publicar una immensitat d'altres llibres, alguns de gran valor. Vet aquí un favor que els universitaris podrien fer a la premsa escrita, ells que tenen perfecta notícia de tot el que s'ha publicat, amb l'any inclòs, al llarg de la història de les lletres. Però ja no pinten res en la vida cultural del país.

Doncs va ser així: els "grans clàssics" només eren els dos que hem dit, i després venia l'ensopida llista de les novetats, amb uns autors i uns llibres que possiblement –primer caldrà llegir-los– no arribaran ni a la sola de la sabata de Proust i Joyce: Zadie Smith, Maryse Condé, Héctor Abad Faciolince, Charles Baxter, Linda Boström o Hanya Yanagihara. Sobta molt que siguin posats al costat, indiscriminadament, de valors que avui ja resulten del tot indiscutibles.

AIXÒ NO CAL DIR-HO

Com alliberar-se de la memòria col·lectiva

JAVIER PÉREZ ANDÚJAR

Si a l'*Eclesiastès* tot era vanitat, avui el que es porta és la paradoxa. D'aquesta manera, l'energia nuclear es declara verda, els exèrcits intervenen en missió de pau, hi ha un nacionalisme que es diu internacionalista... En la ciència-ficció, la paradoxa és un dels motors principals. Molts dels relats de viatges en el temps estan sustentats damunt un principi de contradicció. L'exemple més conegut és el de qui va al passat per matar el seu avi, acte que implica la inexistència del viatger.

A finals dels anys 50 del segle passat, el novel·lista Alfred Bester va escriure un dels relats més emblemàtics, i potser més narrativament intel·ligents, d'aquesta paradoxa del temps. Es diu *Los hombres que mataron a Mahoma*, i l'editor, traductor, escriptor i científic

Miquel Barceló, recentment desaparegut, el va incloure en la seva edició, magnífica, per cert, de l'antologia *Cronopaisajes. Historias de viajes en el tiempo* (col. Nova, 2003). El que ve a dir aquest conte, entre moltes altres coses, és que cadascú viatja al seu propi passat i no al d'una altra persona. I que el mateix succeeix amb la memòria i amb l'amor. El passat és un tipus de vanitat; vull dir, ho és la memòria. Oblidar ha estat sempre més veritable, més ambiciós, més audaç. Algú empaitat pels records no deixa de ser un personatge secundari al costat d'un autèntic desconegut.

Des dels temps sumeris en què es va escriure l'*Epopeia de Guilgameix*, l'heroi era algú que viatjava al més enllà i tornava per fundar una nació. L'heroi

modern, però, no té passat, això es veu a totes les pel·lícules de vaquers. N'hi ha prou amb llegir *Warlock*, d'Oakley Hall (Galaxia Gutenberg, 2009), per comprovar que ara el passat és tan sols col·lectiu, que les històries es narren perquè siguin escoltades per l'altra gent, que tot això sempre és pels altres. El conte de Bester i la novel·la de Hall van aparèixer el mateix any, 1958, i aleshores el passat d'aquests dos autors nord-americans, i el del món occidental, era una guerra mundial i un parell de bombes atòmiques que van commocionar el planeta. És comprensible que alguna gent s'estimés més no tenir temps enrere. Avui a internet això es diu dret a l'oblit i actua com a paradoxa davant la memòria col·lectiva. I a l'inrevés també.